

SAFRANBOLU’NUN XIX. YÜZYIL SONLARINDA İDARİ ve BÜROKRATİK YAPISI

SAFRANBOLU’S ADMINISTRATIVE AND BUREAUCRATIC STRUCTURE AT THE END OF THE 19TH CENTURY

Barış SARIKÖSE* - Selma TURHAN SARIKÖSE**

ÖZ

Safranbolu idari yönden XIX. yüzyıl sonlarında Kastamonu Vilayeti’nin bir kazasıydı. Osmanlı idaresinin ilk döneminde Taraklıborlu olarak geçen Safranbolu adı XIX. yüzyıl sonlarında Zağferanborlu/ Zaferanborlu şeklinde kullanılmıştır. Safranbolu’nun kaza idari yapısı Osmanlı Devleti’nin genel uygulamaları çerçevesinde 1864 ve 1871 Vilayet Nizamnameleri çerçevesinde yeniden teşkilatlandırılmıştır. Kaymakam yanında Kaza İdare Meclisi kurulmuş, bu mecliste kaymakam, naib, müftü ve mal müdürü gibi atanmış bürokratlar yanında seçilmiş üyeler de görev almıştır. Safranbolu’da gayr-i Müslimler de yaşadığından kazanın idare meclisinde Safranbolulu gayr-i Müslimler de görev almıştır.

Kaza idare meclisi dışında birçok yeni memuriyet ve meclis de Safranbolu’da ihdas edilmiştir. Safranbolu Kazası bu dönemde Aktaş, Eflani ve Ulus nahiyelerine ayrılmış, bu nahiyelerde de müdür, naip, müftü ve kâtip gibi görevliler istihdam edilmiştir.

Bu çalışmada Safranbolu’nun XIX. yüzyıl sonlarında idari yapılanması, kaza ve nahie idareleri, bu kurumlarda ortaya çıkan memuriyetler, Safranbolu’nun bürokratik yapılanması değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Safranbolu, XIX. Yüzyıl, İdari Yapı, Bürokrasi.

ABSTRACT

Safranbolu was administratively a district of Kastamonu Province in the late 19th century. The name Safranbolu, which was used as Taraklıborlu in the first period of the Ottoman administration, was used as Zağferanborlu/ Zaferanborlu in the late 19th century. The bureaucratic structure of Safranbolu's district administrative structure was reorganized within the framework of the 1864 and 1871 Provincial Regulations within the framework of the general practices of the Ottoman Empire. In addition to the district governor, the District Administrative Council was established, which included elected members as well as appointed bureaucrats such as the district governor, naib, mufti, and finance director. Since non-Muslims also lived in Safranbolu, non-Muslims from Safranbolu also served in the administrative council.

In addition to the administrative council, many new offices and councils were also appointed in Safranbolu. Safranbolu district was divided into Aktas, Eflani and Ulus sub-districts during this period. In these sub-districts, officials such as director, regent, mufti and clerk were employed.

In this study, the administrative structure of Safranbolu at the end of the 19th century, the district and district administrations, the civil servants who emerged in these institutions, and the bureaucratic structure of Safranbolu are evaluated.

Keywords: Ottoman Empire, Safranbolu, 19th century, Administrative Structure, Bureaucracy.

Bu makale 02.05.2025 tarihinde dergimize gönderilmiş; 05.05.2025 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 05.06.2025 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Makaleye atıf şekli; Barış Sarıköse- Selma Turhan Sarıköse, “Safranbolu’nun XIX. Yüzyıl Sonlarında İdari ve Bürokratik Yapısı”, *Müellif Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, S. 3, (Haziran 2025), s. 70-85.

* Prof. Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Karabük/Türkiye, E-mail: barissarikose@karabuk.edu.tr. ORCID: 0000-0002-6652-0573.

** Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Karabük/Türkiye, E-mail: selmatsarikose@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3798-5478.

GİRİŞ

Osmanlı'nın son döneminde çıkarılan 1864 ve 1871 vilayet nizamnameleriyle taşra idaresinde önemli düzenlemeler yapılmıştır. Vilayet idaresinde valinin yanında yeni bir bürokratik yapı oluşturulmuş, vali yardımcılığı ihdas edilmiş, vilayet merkezlerinde defterdar, mektupçu, umur-ı ecnebiye müdürü, ziraat ve ticaret müdürü, emlak ve nüfus müdürü, tarik emini, defter-i hakani müdürü, maarif müdürü, evkaf müdürü ve alay beyi gibi idari birimler teşkil edilmiştir. XIX. yüzyıl sonlarında Osmanlı taşrasında bürokrasinin hızlı bir biçimde yaygınlaşması taşrada yoğun bir memur istihdamını da beraberinde getirmiştir³⁰⁹. Vilayetlerin idaresinde validen sonra en önemli görevliler; defterdar, naib, mektubi ve müftü olup, bu kurul erkân-ı vilayet olarak da adlandırılmıştır³¹⁰. Vilayet, liva ve kaza meclislerinde iki Müslüman üye yanında iki de gayr-i Müslim üye yer almakta olup, bu meclisler vilayetin mülki, mali ve ticari konuları ile ilgilenirdi³¹¹. Vilayet meclislerine üyelerin seçimle girmesi aynı zamanda halkın idareye katılması anlamına gelmekte olup, Müslümanlar yanında gayr-i Müslimler de vilayet meclislerinde görev almaktaydı. Vilayet meclislerinin reisi vali iken defterdar, naib, müftü, zaman zaman evkaf muhasebecisi, mübeyyiz ve mukayyidler yanında seçilmiş üyeler vilayet meclislerinde görev alırlardı³¹².

Vilayetlerde idari, mali, eğitim ve kültür, sağlık gibi birçok farklı alanda özel ihtisas komisyonları kurulmak suretiyle taşrada büyük bir bürokratik yapılanma ortaya çıkmıştır³¹³. Vilayetlerde; bidayet ve istinaf mahkemeleri, menafi sandığı, muhacirin komisyonu, Düyun-ı Umumiye ve Reji idaresi, Ziraat Bankası ve Osmanlı Bankası gibi bankalar ortaya çıkmıştır. Vilayette; divan-ı temyiz-i vilayet, vilayet nafia komisyonu, vilayet maarif komisyonu, muhasebe-i vilayet kalemi, vilayet mektubi Kalemi, mektubi-i vilayet evrak odası, vilayet tercüme odası, vilayet ıslahhanesi komisyonu, tahrir komisyonu, vilayet tahrir idaresi, vilayet tahsilat komisyonu, menafi-i umumiye sandığı komisyonu, gureba hastanesi, merkez-i vilayet deavi meclisi, arazi memurları, tarik komisyonu, vilayet mühendisleri, meclis-i temyiz-i cinayet, vilayet ziraat komisyonu, mal sandığı idaresi, telgraf ve posta müdürlüğü, rüsumat idaresi, matbaa-i vilayet, evkaf kalemi, vilayet ıslahhanesi, orman memurları, kereste memurları, memleha idaresi, kolcular, emval-i eytam müdürü, defter-i hakani memurları, adliye memurları, ticaret mahkemesi, ıslah-ı mekâtip komisyonu, aşar ve ağnam nezareti, tahrirat kalemi, tahsildar dairesi, rüsum-ı sitte dairesi, istintak dairesi, istinaf ve bidayet mahkemeleri kalemi, müdde-i umumi kalemi, ziraat müfettişi, vilayet reji idaresi, vilayet nüfus nezareti, vilayet Düyun-ı Umumiye idaresi, duhan ve reji idaresi, polis dairesi, hapishane, heyet-i sıhiyye, reji fabrika idaresi, tesisat-ı askeriye komisyonu, hukuk dairesi, vergi idaresi, istinaf ceza mahkemesi, bidayet mahkemesi kalemi ve ticaret mahkemesi gibi açılan her yeni idari birim memur istihdamını da zorunlu hale getirmişti³¹⁴. Bu bağlamda taşrada yoğun bir bürokrat istihdamı sağlanmıştır.

Kazalarda klasik dönemde idari yetkilere sahip en önemli görevli kadı idi. Tanzimat sonrasında 1842'de kaza müdürleri kadıların yerine kazaların idaresinde görev almaya başlamıştı³¹⁵. 1864 ve 1871 nizamnamelerinde klasik dönemden farklı olarak taşra idarecilerinin görev, yetki ve sorumluluklarında önemli değişiklikler yapılmış, kaza idaresinde nizamnamelere uygun olarak kaymakamalar yanında yeni görevliler ve memurlar da istihdam edilmiştir. Bu düzenlemelerle taşra idari yapısındaki bürokrasi şekillenmeye başlamıştır. Kaza idarelerinde yeni müdürlük ve memurluklar teşkil edilmek suretiyle devlet hizmetleri daha etkin hâle getirilmeye çalışılmıştır. Kaymakam başkanlığında mal müdürü, tahrirat kâtibi, naib, müftü, gayr-i Müslim cemaat reisleri dışında Müslüman ve Gayr-i Müslimler arasından seçilen ikişer temsilci kaza idare meclislerinde yer alırdı³¹⁶. Gayr-i Müslim nüfusun olmadığı yerlerde gayr-i Müslimlerin

³⁰⁹ Bariş Sarıköse, "Adana Vilayet Salnâmelerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Adana'nın İdari Yapısı", *Tarihte Adana ve Çukurova*, C. III, (Ed. Yılmaz Kurt- M. Fatih Sansar), Akademisyen Kitabevi, Adana 2016, s. 563.

³¹⁰ Sarıköse, "a.g.m.", s. 564.

³¹¹ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, TTK, Ankara, 2000, s. 62.

³¹² Sarıköse, "a.g.m.", s. 565.

³¹³ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara, 1997, s. 268-270.

³¹⁴ Sarıköse, "a.g.m.", s. 566-569.

³¹⁵ Çadırcı, *a.g.e.*, s. 240-241.

³¹⁶ Ortaylı, *a.g.e.*, s. 82.

meclislerde görev almaları söz konusu değildi³¹⁷. Kazada idari yapıda kaymakam dışındaki naib, müftü, tahrirat kâtibi, sandık emini, idare meclisi, deavi meclisi, emlak komisyonu, belediye meclisi, rüsumat memur ve idarecileri, telgraf ve posta müdürü, arazi kâtibi, bidayet mahkemesi, aşar dairesi, emlak dairesi, ziraat odası, menafi komisyonu, evkaf vekili, tapu kâtibi, nüfus mukayyidi ve tahsildar, ebniye ve kontorato memuru, eytâm müdürü, maarif meclisi, ziraat meclisi, vukuat kâtibi, arazi tahsildar memuru, aşar ve ağnam memuru, kereste memuru, ser-tahsildar, zabıta memuru, evkaf nuhasebecisi, Düyun-ı Umumiye memuru, reji memuru, mal kalemi, nüfus kalemi, Ziraat Bankası şubesi, ambar emini, orman süvari memuru, muhacirin komisyonu, memlaha muhafızı ve memurları, vesait-i nakliye komisyonu, tadilat komisyonu³¹⁸ gibi oluşturulan idari birim ve memuriyetler kazalardaki memur sayısının artmasına neden olmuştur.

1. XIX. Yüzyıl Sonlarında Safranbolu'nun İdari Yapılanması: Safranbolu Kaza İdaresi ve Kaza İdare Meclisi

XIX. yüzyıl sonlarında Kastamonu Vilayeti'nin kazalarından biri olan Zağferanbolu/Safranbolu 1869'dan itibaren Eflani, Ulus ve Aktaş nahiyeleri olarak yapılandırılmıştı. Kaza idaresinde kaymakam başkanlığında naib, müftü ve mal müdüründen oluşan kaza idare meclisinde seçilmiş üyeler ile bir kâtip görev yapmaktaydı.

Şehir hayatında yönetici sınıfından olmasa da şehirde sözü geçen kişilerden biri de müftü idi. Şeyhülislamın merkezi idaredeki görevi gibi müftü de şehirlerde yöneticilerin karşılaştığı dini sorunların çözümünde fetva verirdi. Kaza idare meclislerinin kaymakamdan sonra en önemli üyesi naib ve müftü idi. Kaza idare meclisleri kaymakam başkanlığında mal müdürü, tahrirat kâtibi, naib, iki Müslüman ve iki gayr-i Müslim üyeden oluşmaktaydı³¹⁹. Safranbolu'nun Kaza İdare Meclisi'nde görev alan üç üyeden biri gayr-i Müslimdi. Bu durum Safranbolu'da XIX. yüzyılda gayr-i Müslimlerin yaşadığının aynı zamanda gayr-i Müslimlerin temsilcilerinin kaza idaresinde görev aldıklarını göstermektedir. Safranbolu 1893-1894'te ikinci sınıf bir kaymakamlık statüsündeydi³²⁰. Aşağıdaki tabloda Safranbolu'nun XIX. yüzyıl idaresinde yer alan kaymakam, naib, müftü ve kaza idare meclisi üyelerinin isimleri verilmiştir.

Tablo 1: 1869-1905 yılları arasında Safranbolu Kazası'nın idarecileri ve Kaza İdare Meclisi

Yıl	Kaza İdaresi	İdare Meclisi
1869-1870 ³²¹	Kaymakam Ali Bey- Kapucubaşı ³²² Naib Ataullah Efendi- Müderris ³²³ Müftü Muhammed Hilmi Efendi- Müderris Mal müdürü Hacı Kâmil Efendi Sandık emini Muhammed Efendi Mal kâtibi refiki Azmi Efendi	Kaymakam- reis Azalar; Hacı Mustafa Ağa, Hacı Ali Bey, Yordan Ağa Kâtip Muhammed Efendi
1870-1871	Kaymakam Abdülatif Efendi- saniye Naib Ataullah Efendi- Mevali mahreç müderris Muhammed Hilmi Efendi- Müderris Mal müdürü Hacı Kâmil Efendi	Kaymakam- reis Azalar; Mustafa Bey, Hacı Muhammed Ağa, Muhammed Efendi, Yordan Ağa Kâtip Muhammed Efendi

³¹⁷ Çadircı, a.g.e., s. 259.

³¹⁸ Barış Sanköse- Selma Turhan Sarıköse, "Osmanlı'da XIX. Yüzyılda Taşra Bürokrasisinin Doğuşu", *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Balkanlı Devlet Memurları Aydos- İskeçe- İştıp- Kırcaali- Radovişte- Pravişte- Samakov*, (Ed. Tahir Bilirli), Sonçağ Akademi Yay., Ankara, 2024, s. 12-13.

³¹⁹ Çadircı, a.g.e., s. 91, 259.

³²⁰ KVS, 1311, s. 158.

³²¹ KVS, 1286, s. 39.

³²² Kaymakamların daha önceki görevleri veya daha önce aldığı saniye, salis, Mecidi gibi rütbe ve nişanlar isimlerinin önünde belirtilmiştir.

³²³ Naib ve müftülerin daha önceki görev ve rütbeleri müderrislik görevleri isimlerinin önünde belirtilmiştir.

1871- 1872 ³²⁴	Kaymakam Abdülatif Efendi- saniye Naib Said Ziver Efendi- Kuzzattan Müftü Muhammed Hilmi Efendi- İstanbul müderrisliğinden mütekaid Mal müdürü Halil Kâmil Efendi Mal müdürü refiki İzzet Azmi Efendi Sandık emini Muhammed Ağa	Kaymakam- reis Azalar; Hacı Mustafa Bey, Hacı Muhammed Ağa, Muhammed Hüdai Efendi, Hacı Yordan Ağa Kâtip Muhammed Hilmi
1872- 1873 ³²⁵	Kaymakam Osman Fehmi Bey- Istabl-ı Amire Naib Osman Nuri Efendi- Kuzzattan Müftü Muhammed Hilmi Efendi- İstanbul müderrisliğinden mütekaid Mal müdürü Hacı Kâmil Efendi	Kaymakam- reis Azalar; Hacı Mustafa Bey, Hacı Ali Bey, Muhammed Efendi, Hacı Yani Ağa Kâtip Hacı Muhammed Efendi
1873- 1874 ³²⁶	Kaymakam Osman Bey- Istabl-ı Amire Naib Osman Nuri Efendi- Kuzzattan Müftü Muhammed Hilmi Efendi- Müderris mütekaidi Mal müdürü Hacı Kâmil Efendi	Kaymakam- reis Azalar; Hacı Mustafa Bey, Hacı İsmail Ağa, Muhammed Ağa, Hacı Yani Ağa Kâtip Mustafa Efendi
1874- 1875 ³²⁷	Kaymakam Osman Fehmi Bey- Istabl-ı Amire Naib el- Hac Muhammed Vasfi Efendi- Devriye müderrisi Müftü Ahmed Nazif Efendi Mal müdürü Hacı Halil Kâmil Efendi	Kaymakam-reis Azalar; Hacı Mustafa Bey, Hacı İsmail Ağa, Muhammed Ağa, Hacı Yani Ağa Kâtip Muhammed Mecid Efendi
1875 ³²⁸	Kaymakam Osman Fehmi Bey- Istabl-ı Amire Dördüncü Mecidi Nişanı Naib el- Hac Muhammed Vasfi Efendi- Devriye müderrisi Müftü Ahmed Nazif Efendi- Müderris Mal müdürü el- Hac Muhammed Mecid Efendi Kâtip Hacı Muhammed Sadık Efendi Mal müdürü refiki Muhammed Hilmi Efendi Sandık emini Hacı Süleyman Tahir Efendi	Kaymakam-reis Azalar; Hacı Mustafa Bey Muhammed Ağa, Hacı İsmail Ağa, Hacı Yani Ağa
1876 ³²⁹	Kaymakam Zühdü Bey- salis Naib Sadullah Hakkı Efendi- Müderris Müftü el- Hac Ahmed Nazif Efendi- Müderris Mal müdürü Hacı Mecid Efendi Kâtip Muhammed Sadık Efendi Mal müdürü refiki Mehmed Hilmi Efendi Sandık emini Süleyman Tahir Efendi	Kaymakam-reis Azalar; el- Hac Mustafa Bey, Hacı Emin Efendi, Hacı Yordan Ağa, Hacı Anaştaş Ağa
1877 ³³⁰	Kaymakam Mustafa Asım Bey-saniye Naib Sadullah Hakkı Efendi- Müderris Müftü Hacı Mehmed Hilmi Efendi- Müderris Mal müdürü Hacı Muhammed Mecid Efendi Kâtip Mehmed Sadık Efendi Mal müdürü refiki Mehmed Hilmi Efendi	Kaymakam- reis Azalar; Mustafa Bey, Hacı Emin Ağa, Hacı Yordan Ağa, Hacı Anaştaş Ağa
1878 ³³¹	Kaymakam Mustafa Asım Bey- saniye Naib Ahmed Necib Efendi- Müderris	Kaymakam- reis

³²⁴ KVS, 1288, s. 57-58.

³²⁵ KVS, 1289, s. 58-59.

³²⁶ KVS, 1290, s. 61-62.

³²⁷ KVS, 1291, s. 88.

³²⁸ KVS, 1292, s. 89-90.

³²⁹ KVS, 1293, s. 78.

³³⁰ KVS, 1294, s. 100.

³³¹ KVS, 1295, s. 57-58.

	Müftü Hacı Muhammed Hilmi Efendi- Müderris Mal müdürü Hacı Muhammed Mecid Efendi Mal müdürü refiki Muhammed Hilmi Efendi Sandık emini Hacı Bedos	Azalar; Hacı Mustafa Bey, Hacı Emin Ağa, Hacı Yordan Ağa, Hacı Anaştaş Ağa Kâtip Muhammed Sadık Efendi
1878-1879 ³³²	Kaymakam Ali Rıza Efendi- salis Naib Ahmed Necib Efendi- Müderris Müftü Hacı Muhammed Hilmi- Müderris Mal müdürü Ahmed Kâmil Efendi Mal müdürü refiki Muhammed Hilmi Efendi Sandık emini Yordan	Kaymakam-reis Azalar; Hacı Mustafa Bey, Hacı Emin Efendi, Hacı Yordan Ağa, Hacı Anaştaş Kâtip Hacı Halil Kâmil Efendi
1879-1880 ³³³	Kaymakam Ali Rıza Efendi- salis Naib Osman Efendi- Müderris Müftü Hacı Muhammed Hilmi Efendi Mal müdürü Ahmed Kâmil Efendi Sandık emini Hacı Yordan	Kaymakam- reis Azalar; Hacı Emin Ağa, Diğer Hacı Emin Ağa, Hacı Anaştaş Ağa, Mihail Ağa Kâtip Hacı Kâmil Efendi
1880-1881 ³³⁴	Kaymakam Ali Rıza Efendi- salis Naib Osman Nuri Efendi- Müderris Müftü Hacı Muhammed Hilmi Efendi- Müderris Mal müdürü Ahmed Kâmil Efendi Sandık emini Hacı Yordan Ağa	Kaymakam-reis Azalar; Hacı Emin Efendi, Hacı Emin Ağa, Hacı Anaştaş Ağa, Mihail Ağa Kâtip Hacı Halil Kâmil Efendi
1881-1882 ³³⁵	Kaymakam Ali Rıza Efendi- salis Naib Osman Nuri Efendi Müftü Muhammed Hilmi Efendi- Müderris Mal müdürü Muhammed Tevfik Efendi Sandık emini Muhammed Haydar Efendi	Kaymakam-reis Azalar; Hacı Kâmil Efendi, Hacı Emin Efendi, Mihail Ağa, Hacı Anaştaş Ağa Kâtip Hacı Halil Kâmil Efendi
1888-1889 ³³⁶	Kaymakam Abdullah Efendi- salis Naib Mehmed Rüştü Efendi Müftü Hacı Mustafa Asım Efendi- Ders-i amm, Mal müdürü Ahmed Canib Tahrirat kâtibi Mehmed Celaleddin Efendi	Kaymakam -reis Azalar; Hacı Mehmed Emin Efendi, Ahmed Rıfatt Efendi, Bedos Efendi, Yani Efendi
1892-1893 ³³⁷	Kaymakam Muhlis Efendi- saniye Naib Osman Nuri Efendi Mal müdürü Ahmed Ata Efendi Müftü Hacı Mustafa Asım- Bursa müderrisliği	Kaymakam-reis Azalar; Mehmed Efendi, Hacı Mehmed Ağa, İstefan Ağa, Yani Ağa Kâtip Mehmed Celaleddin Efendi
1893-1894 ³³⁸	Kaymakam Muhlis Efendi- saniye Naib Osman Efendi Müftü Hacı Mustafa Asım Efendi- Devriye müderrisi Mal müdürü Hafız İsmail Hakkı Efendi Tahrirat kâtibi Mehmed Celaleddin Efendi	Kaymakam-reis Azalar; Hacı Mehmed Ağa, Mustafa Efendi, İstefan Efendi, Bedos Ağa
1894-1895 ³³⁹	Kaymakam Musa Kâzım Efendi- saniye Naib Mehmed Emin Efendi- Müderris Mal müdürü Mehmed Rıfat Efendi Müftü Hacı Mustafa Asım Efendi	Kaymakam- reis Azalar; Hacı Mehmed Ağa, Mustafa Efendi, İstefan Ağa, Bedos Ağa Tahrirat kâtibi Celaleddin Efendi
1896-1897 ³⁴⁰	Kaymakam Musa Kazım Efendi- saniye Naib Hüseyin Hüsnü Efendi- İzmir payesi	Kaymakam- reis

³³² KVS, 1296, s. 55-56.³³³ KVS, 1297, s. 92-93.³³⁴ KVS, 1298, s. 92-93.³³⁵ KVS, 1299, s. 101.³³⁶ KVS, 1306, s. 303-304.³³⁷ KVS, 1310, s. 373.³³⁸ KVS, 1311, s. 155.³³⁹ KVS, 1312, s. 184.³⁴⁰ KVS, 1314, s. 143.

	Müftü Hacı Mustafa Asım Efendi- Devriye müderrisi Mal müdürü Hasan Tahsin Efendi	Azalar; Hacı Mecid Efendi, Bedos Ağa, İstefan Ağa Tahrirat kâtibi Mehmed Cemaleddin Efendi
1899-1900 ³⁴¹	Kaymakam Musa Kazım Bey- saniye Naib İbrahim Hakkı Efendi Müftü Hacı Mustafa Asım Efendi- Devriye müderrisi Mal müdürü İsmail Hakkı Efendi	Kaymakam- reis Azalar; Mehmed Rıfat Efendi, Hacı Mecid Efendi, Yani Ağa, İstefan Ağa Tahrirat kâtibi Mehmed Celaledin Efendi
1903-1904 ³⁴²	Kaymakam Ahmet Tevfik Bey- imtiyaz Naib Mehmed Nuri Efendi- Devriye mevalisinden Müftü Hacı Mustafa Asım Efendi- Devriye müderrisi Mal müdürü Mehmed Emin Efendi	Kaymakam- reis Azalar; Hacı Mehmed (Rikab-ı hümayun kapıcıbaşı), Hilmi Efendi, Kadı Mehmed Efendi, Kireköl Ağa, Hacı Simyon Ağa Tahrirat kâtibi Abdülkadir Efendi

2. Safranbolu’da Önemli Meclis ve Mahkemeler: Deavi Meclisi ve Bidayet Mahkemesi

Tanzimatın ilanından sonra şer’i mahkemeler naip başkanlığında kâtip ve muhızrlardan oluşan yapısını korumakla birlikte görev ve yetki alanı oldukça daralmıştı. Bu mahkemeler evlenme, boşanma, miras gibi konulara bakıyordu³⁴³. Vilayet nizamnamelerinden sonra yapılan idari düzenlemelerle kaza merkezlerinde kurulan mahkeme Meclis-i Deavi/ Dava Meclisidir. Kazalardaki Meclis-i Deavi kadının başkanlığında altı üyeden oluşmaktaydı³⁴⁴. Kaza idaresinde yer alan Meclis-i Deavinin başkanı naib ve üç üye bir kâtipten oluşmaktaydı. Bu meclisin üyeleri arasında gayr-i Müslim üyeler de bulunmaktaydı.

Osmanlı’da 1867’den sonra ceza davalarına bakmak üzere nizamiye mahkemeleri kurulmuştur. 1879’da Fransız adliye teşkilatı örnek alınarak nizamiye mahkemeleri; sulh, bidayet, istinaf ve temyiz derecelerine ayrılmıştır³⁴⁵. Aşağıdaki tabloda Safranbolu’daki Deavi Meclisi ve Bidayet Mahkemesi’nin üyelerinin isimleri verilmiştir. Genle olarak Safranbolu’da gayr-i Müslimlerin bu birimlerde de temsil edildiği görülmektedir.

Tablo 2: Safranbolu Deavi Meclisi ve Bidayet Mahkemesi üye ve görevlileri

Yıl	Meclis-i Deavi ve Bidayet Mahkemesi
1869-1870 ³⁴⁶	Naib- reis Mümeyyizan; Hacı Mustafa Bey, Hacı Emin Bey, Bedos Ağa Kâtip Ali Efendi
1870-1871	Naib- reis Mümeyyizan; Hacı Emin Bey, Salim Ağa, Ahmed Bey, Bedos Ağa Kâtip Ali Efendi
1871-1872 ³⁴⁷	Naib- reis Mümeyyizan; Hacı Emin Bey, Hacı Salim Ağa, Ahmed Bey, Hacı Bedos Ağa Kâtip Ali Rıza Efendi
1872-1873 ³⁴⁸	Naib- reis Mümeyyizan; Ahmed Bey, Hacı Salim Ağa, Hacı Muhammed Ağa, Hacı Anaştaş Ağa Kâtip Ali Rıza Efendi

³⁴¹ KVS, 1317, s. 163.

³⁴² KVS, 1321, s. 185.

³⁴³ Çadırcı, *a.g.e.*, s. 282.

³⁴⁴ Çadırcı, *a.g.e.*, s. 281.

³⁴⁵ Abdullah Demir, *Türk Hukuk Tarihi*, Yitik Hazine Yay., İzmir, 2015, s. 292.

³⁴⁶ KVS, 1286, s. 39.

³⁴⁷ KVS, 1288, s. 57-58.

³⁴⁸ KVS, 1289, s. 58-59.

1873-1874 ³⁴⁹	Naib- reis Mümeyyizan; Hacı Muhammed Ağa, Hacı Mustafa Efendi, Hacı Anaştaş Ağa Kâtip Ali Rıza Efendi
1874-1875 ³⁵⁰	Naib- reis Mümeyyizan; Hacı Muhammed Ağa, Hacı Mustafa Efendi, Hacı Anaştaş Ağa Kâtip Ali Rıza Efendi
1875 ³⁵¹	Naib-reis Mümeyyizan; Hacı Muhammed Ağa, Muhammed Hüdayi Efendi, Hacı Anaştaş Ağa Kâtip Ali Rıza Efendi
1876 ³⁵²	Naib- reis Mümeyyizan; Hacı Mustafa Efendi, Hacı Mehmed Efendi, Hacı Vasil Ağa, Hacı Yovani Ağa Kâtip Ali Rıza Efendi
1877 ³⁵³	Naib- reis Mümeyyizan; Mehmed Hüdayi Efendi, Hacı Mustafa Efendi, Hacı Yovani Ağa Kâtip İhsan Efendi
1878 ³⁵⁴	Naib- reis Mümeyyizan; Mehmed Hüdayi Efendi, Hacı Mustafa Efendi, Hacı Vasil Ağa, Hacı Yovani Ağa Kâtip Hasan İhsan Efendi
1878-1879 ³⁵⁵	Naib- reis Mümeyyizan; Hacı Mustafa Asım Efendi, Muhammed Hüdayi Efendi, Hacı Vasilaki Hacı Yovanaki
1879-1880 ³⁵⁶	Bidayet Mahkemesi ³⁵⁷ ; Naib- reis Üyeler; Hacı Hüseyin Efendi, Hacı Köstan Ağa Kâtip... Müstantik..
1880-1881 ³⁵⁸	Bidayet Mahkemesi; Naib- reis Üyeler; Hacı Hüseyin Ağa; Hacı Köstan Ağa Kâtib-i evvel Hasan İhsan Efendi, Kâtib-i sani Muhammed Hilmi Efendi Müstantik muavini Hacı Muhammed Mecid Efendi İcra mübaşiri Ahmed Efendi, İcra mübaşiri Ferhad Ağa
1881-1882 ³⁵⁹	Bidayet Mahkemesi; Naib- reis Üyeler; Hacı Kadı Efendi, Hacı Yordan Ağa Kâtib-i evvel Hasan İhsan Efendi, Kâtib-i sani Muhammed Hilmi Efendi Müstantik muavini Hacı Muhammed Mecid Efendi İcra Mübaşiri Ahmed Efendi, İcra Mübaşiri İsmail Efendi
1888-1889 ³⁶⁰	Bidayet mahkemesi; Naib- reis Üyeler; Hacı Asımüddin Efendi, Hacı Yordan Ağa Kâtib-i evvel Hasan İhsan Efendi, Kâtib-i sani Mehmed Hilmi Efendi Müstantik muavini Ali Galip Efendi Mukavelat muharriri Mehmed Refet Efendi İcra mübaşiri Ahmed Remzi Efendi, İcra mübaşiri Mehmed Ağa

³⁴⁹ KVS, 1290, s. 61-62.³⁵⁰ KVS, 1291, s. 88.³⁵¹ KVS, 1292, s. 89-90.³⁵² KVS, 1293, s. 78.³⁵³ KVS, 1294, s. 100.³⁵⁴ KVS, 1295, s. 57-58.³⁵⁵ KVS, 1296, s. 55-56.³⁵⁶ KVS, 1297, s. 92-93.³⁵⁷ KVS, 1297, s. 93.³⁵⁸ KVS, 1298, s. 92-93.³⁵⁹ KVS, 1299, s. 101.³⁶⁰ KVS, 1306, s. 303-304.

1892- 1893 ³⁶¹	Bidayet Mahkemesi; Naib- reis Üyeler; Hacı Asımüddin Efendi, Hacı Simon Ağa Kâtib-i evvel Mehmed Hilmi Efendi, Kâtib-i sani Mehmed Rıfat Efendi Müstantık muavini Ali Efendi Mukavelat muharriri Emin Efendi Mahkeme-i şer'îye kâtibi Ahmed Efendi Mukayyîd Ahmed Burhaneddin Efendi
1893- 1894 ³⁶²	Bidayet Mahkemesi; Naib- reis Üyeler; Rıfat Efendi, Hacı Simon Ağa Kâtib-i evvel Mehmed Hilmi Efendi, Kâtib-i sani Mehmed Rıfat Efendi Müstantık muavini Ali Galip Efendi Mukavelat muharriri Emin Efendi İcra mübaşiri Ferhad Efendi, İcra Mübaşiri İsmail Efendi
1894- 1895 ³⁶³	Bidayet Mahkemesi; Naib- reis Üyeler; Rıfat Efendi, Hacı Simyon Ağa Baş kâtip Mehmed Hilmi Efendi, İkinci kâtip Mehmed Rıfat Efendi Müstantık muavini Ali Galip Efendi Mukavelat muharriri Emin Efendi Mübaşir Ferhad Efendi, Mübaşir İsmail Efendi
1896- 1897 ³⁶⁴	Bidayet mahkemesi; Naib- reis Üyeler, Rıfat Efendi, Hacı Yordan Ağa Baş kâtip Mesud Efendi, İkinci kâtip Mehmed Rıfat Efendi Müstantık muavini Ali Efendi Mukavelat muharriri Emin Efendi Mübaşir Ferhad Efendi, Mübaşir İsmail Efendi
1899- 1900 ³⁶⁵	Bidayet Mahkemesi; Naib- reis Üyeler; Rıfat Efendi, Bedos Efendi Kâtib-i evvel Emin Efendi, Kâtib-i sani Mehmed Rıfat Efendi Müstantık muavini Ali Galip Efendi Mukavelat muharriri Osman Nuri Efendi İcra mübaşiri Ferhad Efendi, İcra Mübaşiri İsmail Efendi
1903- 1904 ³⁶⁶	Bidayet mahkemesi; Naib- reis Üyeler; Hacı Bedos Ağa, Ragıp Bey Kâtib-i evvel Saib Efendi, Kâtib-i sani Mehmed Rıfat Efendi Müstantık muavini Lütfi Efendi Mukavelat muharriri Osman Nuri Efendi İcra mübaşiri Ferhad Efendi, İcra mübaşiri İsmail Efendi

Safranbolu'da XIX. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan yeni idari birimlerde bürokratik yapılanma sürecinde bazı memuriyetlerin hemen oluşmadığı zamanla memuriyetlerin teşekkül ettirildiği görülmektedir. Osmanlı Devleti'nin genel idari yapılanması çerçevesinde Safranbolu'da da XIX. yüzyıl sonlarında yeni memuriyet, meclis ve komisyonlar ihdas edilmiştir. 1869-1870'te sandık emini, mal kâtibi refiki, nüfus nazırı, evkaf müdürü, telgraf müdürü, menafî-i umumiye sandığı, rüsumat memuru³⁶⁷, 1871-1872'de arazi kâtibi, mahkeme kâtibi, mukayyîd, eytam müdürü, nüfus mukayyidi³⁶⁸, 1872-1873'te telgraf ve posta müdürü³⁶⁹, 1874-1875 mal müdürü refiki, sandık emini, maarif meclisi, ziraat meclisi, tahrir-i emlâk komisyonu, vukuat

³⁶¹ KVS, 1310, s. 373.

³⁶² KVS, 1311, s. 155.

³⁶³ KVS, 1312, s. 184.

³⁶⁴ KVS, 1314, s. 143.

³⁶⁵ KVS, 1317, s. 163.

³⁶⁶ KVS, 1321, s. 185.

³⁶⁷ KVS, 1287, s. 68, 102.

³⁶⁸ KVS, 1288, s. 57.

³⁶⁹ KVS, 1289, s. 115.

kâtibi, mahkeme baş kâtibi, eytam müdürü, nüfus mukayyidi, tapu kâtibi³⁷⁰, 1877'de evkaf muhasebecisi vekili, orman süvari piyade memurları³⁷¹, 1878-1879'da muhacirin komisyonu, aşar memuru, kereste memuru³⁷², 1892-1893'te Ziraat Bankası Şubesi ile Telgraf ve Postane idaresi³⁷³, 1878'de ticaret meclisi³⁷⁴, 1888-1889'da şe'i mahkeme kâtipleri, muhızır, mal kaleminde mal müdürü muavini, ambar memuru, orman idaresinde; süvari ve piyade korucular, kereste memuru, nüfus idaresi kâtipleri, nafia memurları; ser-kondoktör, kâtip ve çavuşlar, ziraat odası, düyun-ı umumiye idaresi, reji idaresinde; memur, kolcu, ambar memuru, ser-kolcu, süvari ve piyade kolcular, ayrıca zabıta ve odacı görevlendirilmiştir³⁷⁵. 1893-1894'te emlak komisyonu, nüfus kalemi³⁷⁶, 1903-1904'te tahsilatla ilgili olarak fırka-i tahsiliyede; müfettiş, ser-tahsildar, süvari tahsildar ve piyade tahsildar, orman idaresinde kolcular yanında harik yani yangın kolcuları da istihdam edilmeye başlanmıştır. Safranbolu'da XX. yüzyıl başı itibarıyla polisler de kaza merkezinde istihdam edilmeye başlanmıştır.

Sandık eminliği Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra her sancak merkezinde Memleket Sandıkları oluşturulmuş bu sandıklarla giderlerin tek elde toplanması hedeflenmiş, bu sandığın yönetimine sandık eminleri atanmıştır. Sandık eminleri, toplanan bütün hazine gelirleri ona teslim edilir, mal sandığında bu paraları saklar ve gerektiğinde bütün harcamalar bu sandıktan karşılanmaktaydı³⁷⁷. Safranbolu sandık eminliğinde gayr-i Müslimler de istihdam edilmiştir.

Safranbolu'da belediye meclisinin 1869'dan itibaren oluştuğu görülmektedir. Belediye reisi, iki Müslim iki gayr-i Müslim olmak üzere toplam dört üye ve bir kâtip belediye meclisini oluşturmaktaydı³⁷⁸. Safranbolu belediyesinin de bürokratik yapılanmasının XIX. yüzyıl sonlarında şekillendiği anlaşılmaktadır. Safranbolu belediye meclisi yanında belediyede; tabip, eczacı, kâtip, sandık emini, çavuş ve münadi yani tellallar görevlendirilmiştir³⁷⁹. Safranbolu Belediyesi'nin de personel yönünden zamanla geliştiği anlaşılmaktadır.

3. XIX. Yüzyıl Sonlarında Safranbolu'nun Nahiyelerinin İdari Yapıları

Osmanlı kadısının naibleri nahiyeelerde kadı adına idari görevleri de yerine getirirdi. 1864 Vilayet Nizamnamesi ile birkaç köyün toplanmasıyla meydana gelen yerleşmeler kaza olmayıp, kazalara ilhak edilerek nahiye olarak kabul edilmiştir. Bu nizamnamede nahiyelelerden bahsedilmiş olsa da bu yapının kuruluşu, yönetimi ve statüsü ile ilgili açıklamalar bulunmamaktaydı. 1871 Nizamnamesi ile nahiyeenin kuruluş süreci, gerekçesi, nahiyeenin sınırlarının tespiti vilayet, liva ve kaza meclislerinde görüşülür, alınan karar merkeze bildirilir, padişah iradesi ile de nahiye kurulurdu. Nahiyelelerde nahiye müdürü yanında bir nahiye meclisi bulunurdu. Osmanlı genelinde uygulanmaya başlayan "1871 tarihli *Nevahi Nizamnâmesi*"ne göre nahiye idaresi oluşturulurken Müslüman ve gayr-i Müslimlerin nahiye meclislerinde ve idarelerinde yer alması düzenlenmesi yapılmıştır. 1876 nizamnamesine göre nahiye meclisleri Müslüman ve gayr-i Müslimlerden yarı yarıya oluşturulacak, nahiye müdürü bu meclis tarafından seçilecek, çoğunluk olan cemaatten müdür olursa azınlık cemaatten bir nahiye müdürü muavini olacaktı³⁸⁰.

Nahiye idaresinde nahiye heyeti önemli bir yere sahipti. Nahiye heyetinin başında müdür olup, naip ve vergi kâtibi yanında seçilmiş üyeler de bu mecliste yer almaktaydı. İlerleyen süreçte nahiyelelerde tahrir-i emlak kalemi kâtipleri de görevlendirilmiştir.

Nahiyelelerin idari yapılanması yanında 1877'den itibaren yürürlüğe giren kanunla belediye meclisleri de teşekkül ettirilmiştir³⁸¹. Nahiyelelerde teşekkül eden belediye meclisi başkan ve üyelerden oluşmuş olup, müdür yanında naib, naib vekili, vergi kâtibi, kâtip, tahrir ve vergi

³⁷⁰ KVS, 1291, s. 89.

³⁷¹ KVS, 1294, s. 101.

³⁷² KVS, 1296, s. 57.

³⁷³ KVS, 1310, s. 374-375.

³⁷⁴ KVS, 1295, s. 58.

³⁷⁵ KVS, 1306, s. 304-308.

³⁷⁶ KVS, 1311, s. 155, 157.

³⁷⁷ Çadırcı, a.g.e., s. 230-231.

³⁷⁸ KVS, 1287, s. 61.

³⁷⁹ Tahir Bilirli, "Osmanlı Devleti'nde Modern Belediyeciliğin Ortaya Çıkışı ve Safranbolu'da İlk Belediyecilik Faaliyetleri", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, S. 3, (2021), s. 89-91.

³⁸⁰ Ortaylı, a.g.e., s. 99-100, 103.

³⁸¹ Ortaylı, a.g.e., s. 188.

idareci kâtibi, sandık emini, tahsildar, vukuat kâtibi, tapu kâtibi, telgraf kâtibi, orman avadanlık memuru, reji memuru gibi görevliler de yer almaktaydı³⁸².

Safranbolu'ya 1869-1870'te Eflani, Ulus ve Aktaş nahiyeleri bağlıydı³⁸³. Safranbolu'da 1869-1870'te nahiyelerde müdürler ve kâtipler görevli iken Eflani Nahiyesi'nde bir müftü görev yaparken Aktaş ve Ulus nahiyelerinde müftü bulunmamaktaydı. 1870-1871'de Aktaş Nahiyesi 978 hane, 3.097 nüfus, Eflani Nahiyesi 1.408 hane, 5.157 nüfus, Ulus Nahiyesi 1.518 hane, 5.838 nüfusa sahipti³⁸⁴.

Tablo 3: XIX. yüzyıl sonlarında Safranbolu'nun nahiyelerinin idareci ve memurları

Yıl	Nahiye	Nahiye Müdürü	Memurlar	Müftü
1869-1870	Eflani	Bahaddin Bey	Kâtip Ali Efendi	Hamdi Efendi
	Ulus	Mustafa Sadık Efendi	Kâtip Emin Efendi	
	Aktaş	Muhammed Ağa	Kâtip Feyzullah Efendi	
1870-1871	Eflani	Salih Efendi	Kâtip Ali Efendi	Hamdi Efendi
	Ulus	Sadık Efendi	Kâtip Emin Efendi	
	Aktaş	Mehmed Ağa	Feyzullah Efendi	
1871-1872 ³⁸⁵	Eflani	Salih Bey	Kâtip Hacı Mehmed	
	Ulus	Hacı Muhammed	Kâtip Emin Efendi	İsmail Hakkı Efendi
	Aktaş	Muhammed Efendi	Kâtip Hacı Muhammed Efendi	Edhem Efendi
1872-1873 ³⁸⁶	Eflani	İsmail Efendi	Kâtip Hacı Muhammed Efendi Tapu kâtibi Mehmed Efendi	Ahmed Efendi
	Ulus	Hacı Muhammed Efendi	Kâtip Emin Efendi	İsmail Efendi
	Aktaş	Muhammed Efendi	Kâtip Feyzullah Efendi	Edhem Efendi
1873-1874 ³⁸⁷	Eflani	Ahmed Ağa	Kâtip Hüseyin Efendi	Naib Hüseyin Efendi Müftü Muhammed Hilmi Efendi
	Ulus	Hacı Muhammed Efendi	Kâtip Ali Efendi	Naib İsmail Efendi
	Aktaş	Nazif Ağa	Kâtip Feyzullah Efendi	Naib İbrahim Efendi
1874-1875 ³⁸⁸	Eflani	Ahmed Ağa	Kâtip Hüseyin Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi	Naib Ahmed Faik Efendi
	Ulus	Hacı Muhammed Efendi	Kâtip Ali Efendi Tapu kâtibi Mehmed Hüsnü Efendi	Naib Muhammed Efendi

³⁸²Sarıköse- Turhan Sarıköse, "a.g.m.", s. 13-14.

³⁸³KVS, 1286, s. 39.

³⁸⁴KVS, 1287, s. 117.

³⁸⁵KVS, 1288, s. 57-58.

³⁸⁶KVS, 1289, s. 59-60.

³⁸⁷KVS, 1290, s. 62-63.

³⁸⁸KVS, 1291, s. 89-90.

	Aktaş	Nazif Ağa	Kâtip Feyzullah Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi	Naib Hüseyin Efendi
1875 ³⁸⁹	Eflani	Ahmed Şükrü Efendi	Kâtip Hüseyin Efendi Tapu kâtibi Mehmed Hüsnü Efendi	Naib Ahmed Faik Efendi Müftü Hüseyin Hilmi Efendi
	Ulus	Hacı Muhammed Efendi	Kâtip Ali Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi	Naib Mehmed Remzi Efendi
	Aktaş	Ahmed Nazif Efendi	Kâtip Muhammed Behçet Efendi Tapu kâtibi Mehmed Tevfik Efendi	Naib Ömer Lütfi Efendi
1876 ³⁹⁰	Eflani	Ahmed Şükrü Efendi	Kâtip Hüseyin Efendi Tapu kâtibi Muhammed Hüsnü Efendi	Naib Ahmed Şükrü Efendi Müftü Hüseyin Hilmi Efendi
	Ulus	Hacı Muhammed Efendi	Kâtip Ali Efendi Tapu kâtibi Muhammed Hüsnü Efendi	Naib Muhammed Efendi
	Aktaş	Nazif Ağa	Kâtip Muhammed Behçet Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi	Naib Hacı Edhem Efendi
1877 ³⁹¹	Eflani	Tahir Efendi	Kâtip Hasan Efendi Tapu kâtibi Mecid Efendi Vukuat kâtibi Sadık Efendi	Naib Mehmed Şükrü Efendi
	Ulus	Şükrü Efendi	Kâtip Ali Efendi Tapu kâtibi Mehmed Efendi Vukuat kâtibi Hafız Abdullah Efendi	Naib Mehmed Efendi
	Aktaş	Emin Nazif Ağa	Kâtip Mehmed Behçet Efendi Tapu kâtibi Mehmed Efendi Vukuat kâtibi Ömer Efendi	
1878 ³⁹²	Eflani	Tahir Efendi	Kâtip Hüseyin Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi Vukuat kâtibi Sadık Efendi	Naib Muhammed Efendi
	Ulus	Ahmed Şükrü Efendi	Kâtip Ali Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi Vukuat kâtibi Abdullah Efendi Kereste memuru İbrahim Efendi Keçinos kereste memuru İbrahim Efendi	Naib Muhammed Efendi

³⁸⁹ KVS, 1292, s. 96.³⁹⁰ KVS, 1293, s. 80.³⁹¹ KVS, 1294, s. 101.³⁹² KVS, 1295, s. 59.

	Aktaş	Nazif Ağa	Kâtip Muhammed Behçet Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi Vukuat kâtibi Ömer Efendi	Hacı Edhem Efendi
1878-1879 ³⁹³	Eflani	Tahir Ağa	Kâtip Hüseyin Efendi Tapu kâtibi Muhammed Hüsnü Efendi Vukuat kâtibi Sadık Efendi	Naib Mehmed Nuri Efendi
	Ulus	Ahmed Şükrü Efendi	Kâtip Ali Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi Vukuat kâtibi Hafız Aziz Abdullah Efendi	Naib Muhammed Efendi
	Aktaş	Emin Nazif Ağa	Kâtip Behçet Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi Vukuat kâtibi Ömer Efendi	Naib Hacı Edhem Efendi
1879-1880 ³⁹⁴	Eflani	Hacı Şerif Efendi	Kâtip Hüseyin Efendi Tapu kâtibi Mehmed Hüsnü Efendi Vukuat kâtibi Sadık Efendi	Naib Muhammed Efendi Müftü Hüseyin Hilmi Efendi
	Ulus	Ahmed Şükrü Efendi	Kâtip Ali Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi Vukuat kâtibi Hâfız Abdullah Efendi	Naib Muhammed Şükrü Efendi
	Aktaş	Emin Nazif Efendi	Kâtip Muhammed Efendi Tapu kâtibi İsmail Efendi Vukuat kâtibi Ömer Efendi	Naib Hacı Edhem Efendi
1880-1881 ³⁹⁵	Eflani	Ahmed Sabri Efendi	Kâtip Hüseyin Efendi Tapu kâtibi Muhammed Hüsnü Efendi Vukuat kâtibi Sadık Efendi Rüsumat memuru Muhammed Fehmi Efendi Süvari tahsildarı Muhammed Ağa	Naib Muhammed Efendi
	Ulus	Ahmed Şükrü Efendi	Kâtip Ali Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi Vukuat kâtibi Ömer Efendi Rüsumat memuru Mesud Efendi Süvari tahsildarı Mustafa Ağa Keçinos emanet kereste memuru İbrahim Efendi Ulus kereste memuru Mustafa Efendi	Naib Muhammed Efendi

³⁹³ KVS, 1296, s. 57.

³⁹⁴ KVS, 1297, s. 96.

³⁹⁵ KVS, 1298, s. 97.

	Aktaş	Nazif Ağa	Kâtip Muhammed Efendi Tapu kâtibi İsmail Efendi Vukuat kâtibi Ömer Efendi Süvari tahsildarı Ali Bey	Naib Hacı İbrahim Edhem Efendi
1881- 1882 ³⁹⁶	Eflani	Ahmed Sabri Efendi	Kâtip Hüseyin Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi Tahrir ve vergi kâtibi Sadık Efendi Süvari tahsildarı İsmail Bey Rüsumat memuru Muhammed Efendi	Naib Şakir Efendi
	Ulus	Hüseyin Ağa	Kâtip Ali Efendi Tapu kâtibi Muhammed Efendi Tahrir ve vergi kâtibi Muhammed Efendi Süvari tahsildarı Emin Ağa	Naib Ahmed Hamdi Efendi
	Aktaş	Nazif Ağa	Kâtip Mustafa Efendi Tapu kâtibi İsmail Efendi Tahrir ve vergi kâtibi Muhammed Efendi Süvari tahsildarı Ali Bey	Naib Hacı Edhem Efendi
1888- 1889 ³⁹⁷	Eflani ³⁹⁸	Tahsin Efendi	Kâtip Hüseyin Efendi Tapu kâtibi Mehmed Efendi Sandık emini Ahmed Efendi	Naib Mehmed Efendi
	Ulus	İsmail Efendi	Tahrirat kâtibi Ali Efendi Tapu kâtibi Ali Efendi	Naib Ahmed Efendi
	Aktaş	Nazif Efendi	Tahrirat kâtibi Mustafa Efendi	Naib Edhem Efendi
1892- 1893 ³⁹⁹	Eflani	Ahmed Nizameddin Efendi	Tahrirat kâtibi Hüseyin Efendi Sandık emini Tevfik Efendi Vergi kâtibi Ahmed Efendi	Naib Mehmed Efendi
	Ulus	Hüseyin Ağa	Vergi kâtibi Osman Efendi	Naib Ahmed Efendi
	Aktaş	Nazif Efendi	Tahrirat kâtibi Mustafa Efendi Tapu kâtibi Mehmed Efendi Vergi kâtibi Osman Efendi	Naib Hacı Edhem Efendi
1893- 1894 ⁴⁰⁰	Eflani	Hüseyin Efendi	Vergi kâtibi Ahmed Efendi Kâtip Hüseyin Efendi Sandık emini Ahmed Efendi	Naib Hüseyin Efendi
	Ulus	Hüseyin Ağa	Kâtip Abdurrahman Efendi Vergi kâtibi Osman Efendi	Naib Ahmed Efendi
	Aktaş	Nazif Efendi	Kâtip Mustafa Efendi Vergi kâtibi Osman Efendi	Naib Hacı Edhem Efendi

³⁹⁶ KVS, 1299, s. 105-106.³⁹⁷ KVS, 1306, s. 308.³⁹⁸ Eflani'de belediye meclisi kurulmuştur. Belediye meclisinin reisi İsmail Bey iken altı üye, kâtip, sandık emini ve müfettiş belediye görevlileridir. Diğer nahiyelerde belediye meclisinin kurulduğuna dair Kastamonu Vilayet Salnamelerinde bir bilgi bulunmamaktadır. KVS, 1306, s. 308.³⁹⁹ KVS, 1310, s. 375-376.⁴⁰⁰ KVS, 1311, s. 158.

1894-1895 ⁴⁰¹	Eflani	Cemal Efendi	Sandık emini Ahmed Efendi Kâtip Hasan Efendi Vergi kâtibi Cemal Efendi	Naib Hüseyin Hilmi Efendi
	Ulus	Hüseyin Ağa	Kâtip Abdurrahman Efendi Vergi kâtibi Osman Efendi	Naib Ahmed Efendi
	Aktaş	Nazif Efendi	Kâtip Mustafa Efendi Vergi kâtibi Osman Efendi	Naib Hacı Ahmed Efendi
1896-1897 ⁴⁰²	Eflani	Cemal Efendi	Kâtip Abdurrahman Efendi Vergi kâtibi Cemal Efendi	Naib Lütfi Efendi
	Ulus	Emrullah Vâmık Efendi	Kâtip Mehmed Tevfik Efendi Vergi kâtibi Osman Efendi	Naib Osman Efendi
	Aktaş	Nazif Efendi	Kâtip Mehmed Celaledin Efendi Vergi kâtibi Osman Efendi	Naib Hacı Edhem Efendi
1899-1900 ⁴⁰³	Eflani	Cemal Efendi	Kâtip Mehmed Tevfik Efendi Vergi kâtibi Ahmed Cemal Efendi Sandık emini Ali Rıza Efendi	
	Ulus	Emrullah Vâmık Efendi	Kâtip Abdurrahman Efendi Vergi kâtibi Osman Efendi	
	Aktaş	Cemal Efendi	Kâtip Mehmed Nureddin Efendi Vergi kâtibi Osman Efendi	
1903-1904 ⁴⁰⁴	Eflani	Cemal Efendi	Kâtip Mehmed Tevfik Efendi Vergi kâtibi Ahmed Cemal Efendi Sandık emini Ali Efendi	
	Ulus	Cafer Kenan Bey	Kâtip Abdurrahman Efendi Vergi kâtibi Osman Efendi	
	Aktaş	Cemaleddin Efendi	Kâtip Mehmed Nureddin Efendi Vergi kâtibi Osman Efendi	

Safranbolu'nun nahiyelerine kâtip, vergi kâtibi, tapu kâtibi, kereste memuru ve sandık emini atamaları yapılmıştır. XX. yüzyıl başlarında naib ve müftü atamalarının yapılmadığı Safranbolu'nun üç nahiyesinde de bu makamların boş olduğu anlaşılmaktadır.

Safranbolu XX. yüzyıl başlarında da Kastamonu Vilayeti'nin bir kazası olarak Osmanlı idari sistemindeki yerini devam ettirmekteydi. 1914'te Kastamonu Vilayeti Kastamonu Sancağı içinde Kastamonu Merkez, Taşköprü, Araç, Cide, Tosya, Daday, Safranbolu ve İnebolu olmak üzere sekiz kaza bulunmaktaydı⁴⁰⁵.

Osmanlı Devleti'nden sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında Safranbolu'nun idari yapısında birtakım düzenlemeler yapılmış ve kazanın idari yapısı yeniden teşkilatlandırılmıştır. 1924'te Zonguldak Cumhuriyet döneminde kurulan ilk il olarak kurulurken Ereğli, Bartın ve Devrek Zonguldak'a bağlanmıştır⁴⁰⁶. Daha önce Kastamonu'nun bir kazası olan Safranbolu Ulus,

⁴⁰¹ KVS, 1312, s. 187.

⁴⁰² KVS, 1314, s. 146.

⁴⁰³ KVS, 1317, s. 166.

⁴⁰⁴ KVS, 1321, s. 184.

⁴⁰⁵ İlhan Şahin, "Kastamonu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 2001, s. 588.

⁴⁰⁶ Hamdi Genç, "Zonguldak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 44, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2013, s. 502.

Aktaş ve Eflani nahiyeleriyle birlikte 1927'de yapılan düzenlemelerle Zonguldak iline bağlanmıştır⁴⁰⁷. Cumhuriyet'in ilk yıllarında da Safranbolu Merkez, Ulus, Aktaş ve Eflani olarak Osmanlı idari yapısında olduğu gibi nahiyelere ayrılmıştı⁴⁰⁸.

SONUÇ

Safranbolu XIX. yüzyıl sonlarında Kastamonu Vilayeti'nin bir kazası olup, bu kazaya Ulus, Aktaş ve Eflani nahiyeleri bağlıydı. 1864 ve 1871 tarihli vilayet nizamnameleri çerçevesinde XIX. yüzyıl sonlarında Safranbolu'nun idari yapısında da önemli düzenlemeler yapılmıştır. Osmanlı klasik döneminde kazaları kadılar idare ederken bu dönemde merkezden atanan kaymakamlar kaza idaresinde görevlendirilmiştir. Safranbolu'da da diğer Osmanlı kazalarında olduğu gibi kaymakamlara kaza idarelerinde yardımcı olması için Kaza İdare Meclisleri kurulmuştur. Bu meclisin başkanı kaymakam iken naib, müftü ve mal müdürü atanmış bürokratlar olarak bu mecliste görev almış, Müslim ve gayr-i Müslim ahalinin seçtiği üyeler de bu mecliste yer almışlardır. Safranbolu'da XIX. yüzyıl sonlarında gayr-i Müslimler yaşadığından onların temsilcilerinin de kaza idare meclisinde görev aldıkları görülmektedir.

Safranbolu Kazası XIX. yüzyıl sonlarında Eflani, Ulus ve Aktaş nahiyelerine ayrılmış, bu nahiyelere nahiye müdürleri atanmış, nahiye idare meclisleri kurulmuş, nahiye idarelerinde vergi ve tapu kâtipleri istihdam edilmiştir. Kastamonu Vilayet Salnamelerinden Safranbolu'ya atanan idari görevliler ile burada görevlendirilen memurları tespit edilebilmektedir. Safranbolu'da XIX. yüzyıl sonlarında bürokratik anlamda büyük bir gelişme meydana gelmiş, kurulan her yeni idari birim ve burada istihdam edilen memurlar Safranbolu'nun sosyal, kültürel ve ekonomik hayatının gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Aynı zamanda Osmanlı'nın son döneminde Safranbolu'nun idari yapısında yapılan düzenlemeler Cumhuriyet Dönemi'ne de intikal etmiş, oluşturulan bu taşra idari yapısı uzun yıllar varlığını devam ettirmiştir.

KAYNAKÇA

Bilirli, Tahir, "Osmanlı Devleti'nde Modern Belediyeciliğin Ortaya Çıkışı ve Safranbolu'da İlk Belediyecilik Faaliyetleri", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, S. 3, (2021), s. 81-94.
Çadırcı, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK, Ankara, 1997.

Dahiliye Vekâleti, *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, İstanbul, 1928.

Demir, Abdullah, *Türk Hukuk Tarihi*, Yitik Hazine Yay., İzmir, 2015.

Genç, Hamdi, "Zonguldak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 44, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul 2013, s. 501-502.

Kastamonu Vilayet Salnamesi (KVS), 1286, 1287, 1288, 1289, 1290, 1291, 1292, 1293, 1294, 1295, 1296, 1297, 1298, 1299, 1306, 1310, 1311, 1312, 1314, 1317, 1321.

Ortaylı, İlber, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, TTK, Ankara, 2000.

Sarıköse, Barış, "Adana Vilayet Salnâmelerine Göre XIX. Yüzyıl Sonlarında Adana'nın İdari Yapısı", *Tarihte Adana ve Çukurova*, C. III, (Ed. Yılmaz Kurt- M. Fatih Sansar), Akademisyen Kitabevi, Adana 2016, s. 553-573.

Sarıköse, Barış- Selma Turhan Sarıköse, "Osmanlı'da XIX. Yüzyılda Taşra Bürokrasisinin Doğuşu", *Sicill-i Ahvâl Defterlerine Göre Balkanlı Devlet Memurları Aydos- İskeçe- İştîp- Kırcaali- Radovişte- Pravişte- Samakov*, (Ed. Tahir Bilirli), Sonçağ Akademi Yay., Ankara, 2024, s. 1-18.

⁴⁰⁷ Ünsal Tunçözgür, *Dünden Bugüne Safranbolu*, Safranbolu Belediyesi Yay., 2012, s. 35.

⁴⁰⁸ Dahiliye Vekâleti, *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, İstanbul, 1928, s. 935-938.

Şahin, İlhan, “Kastamonu”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 24, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 2001, s. 585-588.

Tunçözgür, Ünsal, *Dünden Bugüne Safranbolu*, Safranbolu Belediyesi Yay., 2012.